

безпечення пільговим житлом, істотно збільшити заробітну плату, індексувати її згідно з чинним законодавством до рівня середньої у промисловості;

— виділити кошти на оновлення навчально-матеріальної бази ПТНЗ, забезпечення зразками нової техніки, устаткування, інструментом та інше;

— розробити та впровадити правові та економічні механізми стимулювання роботодавців і інвесторів до участі у розвитку закладів профтехосвіти та відновленні трудових ресурсів держави.

— залучити підприємців-роботодавців до розробки стандартів професій та визначення змісту навчання.

Література

1. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Підручник. — К.: Знання, 2004. — 535 с.

2. Шаульська Л. В. Стратегія розвитку трудового потенціалу України: Монографія / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. — Донецьк, 2005. — 502 с.

3. Актуальні питання підготовки робітничих кадрів для промисловості: Матеріали і документи Всеукраїнського семінару-наради (м. Донецьк, 22—23 листопада 2006 року). — К.: МОН України, 2007. — 140 с.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2007

УДК 331.522.4:316.42:311.21

О. Ф. Новікова, д-р екон. наук, проф.,
ІЕП НАН України

НЕБЕЗПЕКИ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ НЕЕФЕКТИВНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

АНОТАЦІЯ. Визначено потребу удосконалення процесу формування державних та регіональних стратегій розвитку з цільовою орієнтацією на розвиток людського потенціалу. Обґрунтовано недоліки державної регіональної політики щодо встановлення пріоритетів розвитку областей, які не враховують міжрегіональну диференціацію людського розвитку. Надано пропозиції з забезпечення розв'язання проблем збереження людського потенціалу при впровадженні законодавства України з стимулювання розвитку регіонів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Регіональний людський розвиток, децентралізація, диференціація розвитку регіонів, регіональна стратегія розвитку, угоди, депресивні території, регіональне управління.

Міжнародні оцінки ступеню розвиненості держави та її суспільства привертають увагу світової спільноти до проблем збереження людського потенціалу, його якісного та кількісного відтворення та забезпечення розвитку. Україна посідає за рейтингом країн з людського розвитку у 2005 р. 78 місце, що знизило її міжнародний рейтинг на 8 позицій порівняно з 2004 р.

Інтеграція України до світових соціальних систем потребує формування та реалізації стратегічних цілей розвитку, які одночасно враховують міжнародні вимоги та національні інтереси. Орієнтація на забезпечення людського розвитку в Україні потребує всебічного аналізу його стану, визначення загроз, небезпек та ризиків, які перешкоджають цьому процесу, а також причин їх виникнення. Саме при формуванні державних та регіональних стратегій соціального розвитку повинні визначитись умови та можливості збереження людського потенціалу. Без етапу збереження перехід до розвитку є неможливим у тих випадках, коли соціальний стан має тенденції до значного погіршення. Визначення, відстеження та попередження виникнення соціальних ризиків повинно стати важелем та підставою для подальшого ефективного функціонування та забезпечення розвитку людського потенціалу України та її регіонів.

Статистична інформація дає значні можливості до оцінки людського розвитку. Прикладом є відомості, які містять в статистичному бюлетені Державного комітету статистики України «Регіональний людський розвиток» [5]. Їх унікальність полягає в обґрунтованості порівнянь соціально-економічного розвитку регіонів країни, в науковому забезпеченні оцінки людського розвитку, в розвитку міжнародної методології розрахунку індексу людського розвитку.

Але використання цієї цінної інформації для прийняття управлінських рішень на регіональному рівні для забезпечення збереження та розвитку людського потенціалу не відбувається. Це обумовлено ненаціленістю місцевих органів управління на пріоритетність забезпечення людського розвитку в колі напрямів економічного та соціального розвитку відповідно до традиційних форм розробки середньо та довгострокових планів та стратегій.

Нормативно-правова база, яка регламентує регіональний розвиток, це — Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» (2005 р.) [2], Державна стратегія регіонального розвитку до 2015 року (2006 р.) [3], Концепція державної регіональної політики (2001 р.) [1], Методичні рекомендації з розробки регіональних стратегій розвитку (2002 р.) [4] тощо. Вони не визначають у колі

пріоритетних напрямків та стратегічних цілей досягнення більш високого рівня людського розвитку. Держава обмежено визначила в своїй стратегії регіонального розвитку до 2015 року коло пріоритетних напрямків для реалізації стратегічної Цілі 2. Розвиток людських ресурсів. Ними є: підвищення рівня та якості освіти відповідно до європейських стандартів, забезпечення повної продуктивної зайнятості, удосконалення міграційної політики та забезпечення сприятливих умов для всебічного розвитку сім'ї.

Диференційовано для кожної з областей України Державна стратегія регіонального розвитку до 2015 р. визначила державні пріоритети розвитку. Але в жодній області не встановлено в колі пріоритетних напрямків розвитку забезпечення людського розвитку та його окремих складових, які є найгіршими серед областей України. Міністерство економіки України при обґрунтуванні державних пріоритетів розвитку окремих регіонів не враховувало стан регіонального людського розвитку, який відстежується Держкомстатом України вже сім років. Саме Донецька та Луганська області протягом 1999—2006 рр. посідають поперемінно останнє чи передостаннє місце за показниками людського розвитку. Головними причинами низького рейтингу цих областей є низький рівень показників демографічного розвитку, освіти, здоров'я та його охорони, екологічного та соціального середовища. За чисельністю постійного населення Донецька область посідає перше місце серед областей України, що становить 10 % всього населення України, а щільність населення області в 2—4 рази вища ніж в інших областях. Саме через несприятливий стан людського розвитку в цій області Україна за міжнародними оцінками посідає низькі місця за показником людського розвитку. І якщо ситуація в області не буде змінюватись, рейтинг України за цим показником не буде покращуватись. Але Державна регіональна стратегія регіонального розвитку до 2015 року не регламентувала для області реалізацію цього стратегічного пріоритету.

Стереотип централізованого управління дуже важко подолати. Вже більше десяти років в Україні після проголошення Президентом України програми економічних реформ декларується потреба у децентралізації регіонального управління. На прикладі поганого стану людського розвитку Донецька область повинна сама без визначення пріоритетів з боку держави у цьому напрямку прагнути до поліпшення стану розвитку людського потенціалу та визначити в стратегії регіонального розвитку, як пріоритетний напрям забезпечення людського розвитку з низкою заходів щодо зміни ситуації на краще. На виконання законодавства про стиму-

лювання розвитку регіонів у теперішній час у Донецькій області розробляються Регіональна стратегія розвитку та Угода між Кабінетом Міністрів України та Донецькою облрадою. В колі пріоритетів не визначено розв'язання проблем людського розвитку і в цих головних для розвитку області документах. Таким чином, ні державні важелі, ні регіональна самостійність не спрацювали щодо забезпечення більш сприятливих умов людського розвитку в Донецькій області. Диференціація областей за рівнем людського розвитку збережеться, бо цілеспрямованої політики щодо подолання цієї регіональної відмінності не започатковано. Без запровадження принципів соціальної відповідальності при удосконаленні механізмів мотивації місцевих органів до розв'язання проблем людського розвитку, позитивних зрушень у цьому напрямку не відбудеться. Держава приймає на себе відповідальність у соціальній сфері за наявність та зростання міжрегіональних диспропорцій щодо реалізації гарантій рівного доступу населення до освіти, охорони здоров'я і соціального захисту. Але затребування цієї відповідальності не відбувається.

В Україні з прийняттям Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» запроваджуються механізми зниження диспропорцій у соціально-економічному розвитку на регіональному рівні через запровадження договірних засад у відносинах між Урядом та органами місцевого самоврядування. Міжнародний досвід таких відносин між центром та регіоном показав його високу ефективність. Україна не має ще жодної укладеної Угоди. Але станом на лютий 2007 р. три області України підписали протокол намірів з Кабінетом Міністрів України про стратегічні орієнтири та зміст Угоди. Стратегічними орієнтирами спільних заходів в Угоді з Харківською областю будуть ті, що сприятимуть перетворенню регіону на стратегічний науковий центр у Східній Європі, з Дніпропетровською — на сучасний діловий центр України. Донецька область в протоколі протягом намірів визначила наступні стратегічні напрями:

- підвищити ефективність використання природно-ресурсного, виробничого-економічного, науково-технічного та людського потенціалу області та його конкурентоспроможність;

- закласти в регіоні основи сталого економічного зростання на базі структурно-інноваційної моделі економічного розвитку, інтенсивного технічного та технологічного оновлення виробництва;

- підвищити рівень екологічної безпеки та охорони навколишнього середовища;

- створити умови для підвищення рівня та якості життя населення.

Визначені в Донецькій області стратегічні напрями для формування та реалізації спільних заходів в Угоду між центром та регіоном щодо забезпечення людського розвитку мають до нього непряме відношення. Перший напрям обумовлює пошук щодо ефективного використання людського потенціалу та підвищення його конкурентоспроможності. Якщо стандартами конкурентоспроможності людського потенціалу будуть визначені європейські, тоді є надія щодо зрушень у зростанні освітнього та професійного рівня, а також поліпшення стану здоров'я працюючих.

В системі складових регіонального людського розвитку, розрахованого Держкомстатом України за інтегральними показниками, Донецька область у колі лідерів за матеріальним добробутом тому стратегічний напрям щодо створення умов та підвищення якості життя населення необхідно при трансформації його до спільних заходів акцентувати увагу на якості життя населення, яке не дає можливості залученню освіти, укріпленню здоров'я, здорового способу життя та сім'ї тощо. Таким чином, є реальні можливості держави та регіону до розв'язання проблем людського розвитку в Донецькій області в межах спільних державних та регіональних інтересів та домовленостей, в Угоді між Кабінетом Міністрів та Донецькою облрадою через спільні заходи, дії та фінансування.

Державне управління регіональним розвитком значно посилило свої важелі впливу на депресивні території та людський розвиток їх населення, через запровадження механізмів стимулювання розвитку регіонів. При реалізації законодавства про стимулювання розвитку регіонів визначаються депресивні території, розробляються та здійснюються програми подолання їх депресивного стану. Завдяки фінансуванню цих програм з державного бюджету планується прискорений процес виводу території зі статусу депресивного, а у мешканців цієї території стане вищим рівень життя та виникне більше можливостей для сприятливих умов життєдіяльності. Але всі ці прагнення при запровадженні положень законодавства України «Про стимулювання розвитку регіонів» щодо подолання депресивності регіонів залишились практично невітленими. Встановлений порядок визначення території в статусі депресивної [6] згідно положень Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» при практичному застосуванні не визначив ні на території Донецької області, ні в Україні територій з депресивним станом. Це обумовлено недосконалістю методики оцінки визначення території депресивною, яка виходила з положень прийнятого Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів». Скасувати ці недоліки можливо тільки при внесенні та прийнятті змін до цього

закону з положень, які визначають показники депресивності стану, території на рівні районів, міст, областей. Тривалий термін перебування територій у депресивному стані вкрай негативно впливає на людський потенціал, який там живе. Несприятливі умови проживання, високий рівень безробіття та бідності, нерозвиненість інфраструктури з надання соціальних, освітніх, медичних послуг, значний рівень злочинності, небезпечне екологічне середовище та інше характеризують умови життєзабезпечення та життєдіяльності населення в депресивних регіонах. Особливо це розповсюджено в шахтарських місцях та селищах з монофункціональною структурою, де після закриття вугільних шахт йде їх перетворення на депресивні території. В Державному бюджеті України на 2007 р. передбачено на цілі подолання депресивного стану територій України вкрай незначні кошти — 10 млн грн. Але використати і ці стало проблематичним через неможливість визначення територій депресивними.

Таким чином, значні небезпеки розвитку людського потенціалу України та її регіонів обумовлені неефективністю державного та регіонального управління, ненаціленістю його на стратегії забезпечення людського розвитку. Одночасно значні кроки державної регіональної політики з прийняттям законодавства України «Про стимулювання розвитку регіонів» мають певний успіх щодо наближення вітчизняної практики подолання значної диференціації соціально-економічного розвитку регіонів шляхом запровадження договірних відносин між центром та регіонами. Спільні дії та фінансування спільних заходів щодо реалізації пріоритетних національних інтересів в регіоні прискорять налагодження конструктивних відносин між органами державної влади та місцевого самоврядування. Збереження та розвиток людського потенціалу доцільно визначити в колі стратегічних пріоритетів держави та її регіонів, а показники їх досягнення повинні перетворитись в оціночні показники діяльності органів державного та регіонального управління.

Література

1. Про Концепцію державної регіональної політики: Указ Президента України від 25 травня 2001 р. № 341 // Офіційний вісник України. — 2001. — № 22. — Ст. 983.

2. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2850-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 51. — Ст. 548.

3. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 р. № 1001 // Офіційний вісник України. — 2006. — № 30. — Ст. 2131. — С. 36—78.

4. Методичні рекомендації щодо формування регіональних стратегій розвитку Затверджені наказом Міністерства економіки України 29.07.2002 № 224.

5. Регіональний людський розвиток: Стат. бюлетень / Держкомстат України. Відповід. за вип. І. В. Калачова. — К., 2006. — 40 с.

6. Порядок здійснення моніторингу показників розвитку регіонів, районів, міст республіканського в АР Крим і обласного значення для визначення депресивних територій. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2006 р. № 860 // Офіційний вісник України. — 2006. — № 26. — Ст. 1881. — 306.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2007

УДК 330.34:336.274

В. М. Новіков, д-р екон. наук, проф.,
Інститут демографії та соціальних
досліджень НАН України

СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК УМОВА ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

АНОТАЦІЯ. Розглядаються стан, тенденції та механізми кредитування вищої освіти і житлового будівництва. Наводяться схеми іпотечного кредитування і надання освітянських позик національними і комерційними банками. Висвітлюється зарубіжний досвід.

Рассматривается состояние, тенденции и механизмы кредитования высшего образования и жилищного строительства. Приводятся схемы ипотечного кредитования и варианты предоставления образовательного кредита национальными и коммерческими банками.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Кредит на освіту, кредитний ризик, державна агенція, іпотека, рефінансування, житлове будівництво.

Розвиток галузей соціальної інфраструктури, де все більшою мірою проявляються ринкові відносини, знаходяться у тісній взаємодії з кредитними механізмами. Кредитні схеми можуть бути ефективними і довгостроковими в обстановці добре структурованих суспільно-економічних зв'язків, коли досягнуто хоча б консенсусу щодо основ соціального кредитування.